TEATR POLSKI

Antoni Czechow

Wiśniowy sad

PREMIERA 31 MAJA 1996

Nasz Czechow

...Kiedy człowiek idzie na „naszego" Czechowa, to tak, jakby szedł do domu. Idziemy na „naszego" Czechowa tak, jak chodzimy na „naszego" Hamleta, Makbeta itd... – napisał w latach 60. jeden z angielskich krytyków teatralnych, dając w ten sposób świadectwo pozycji jaką twórczość tego rosyjskiego dramaturga zajmuje w dziejach dramatu i teatru światowego. Obok Tołstoja, Turgieniewa, Dostojewskiego i Gogola jest bowiem Czechow jednym z tych pisarzy, dzięki którym literatura rosyjska zyskała światowy rozgłos i liczne grono miłośników w wielu krajach.

Wpływ Czechowa na dramaturgię i teatr, zainicjowany występami Moskiewskiego Teatru Artystycznego (słynnego MChAT-u, założonego przez Konstantego Stanisławskiego i Włodzimierza Niemirowicza-Danczenkę) w Europie i Ameryce, jest trudny do przecenienia, zwłaszcza w odniesieniu do dramatu amerykańskiego...

Do dzisiaj utwory Czechowa należą do „żelaznego repertuaru" teatralnego na całym świecie.

Stało się tak pomimo niezwykle silnych związków, jakie łączą dramaty Czechowa z epoką, w której powstały. Odczytywane historycznie i socjologicznie są beznamiętną z pozoru kroniką ostatnich dwóch dziesięcioleci XIX wieku w Rosji, wyrazem tendencji i nastrojów rosyjskiej inteligencji owego czasu, kiedy na schyłek porządku feudalnego i początki drapieżnego kapitalizmu nakładał się niepokój, jaki z perspektywy dzisiejszej wydaje się niejasnym przeczuciem bolszewickiego przewrotu i jego tragicznych konsekwencji.

Z polskiej perspektywy ową „międzyepokę", kiedy w tej części Europy zaczynała rodzić się nowoczesność, sportretował Bolesław Prus w „Lalce". „Jermołaj Łopachin to prawie nasz kochany Staś Wokulski. Na tle niepraktycznej, choć nie pozbawionej wdzięku arystokracji reprezentuje siłę i trzeźwość" – zauważył Antoni Słonimski. Podobieństw uważny czytelnik „Lalki" dostrzeże dużo więcej.

W kontekście rosyjskim określając bohaterów Czechowa używa się pojęcia „obłomowszczyzna". „*...Wszyscy bohaterowie najcelniejszych dzieł literatury rosyjskiej cierpią, ponieważ nie widzą celu w życiu i brak im pola do działania. Dlatego są znudzeni, czują wstręt do wszelkiej pracy i pod tym względem są zdumiewająco podobni do Obłomowa [tytułowego bohatera powieści O. Gonczarowa]*" – wyjaśniał w 1859 r. Mikołaj Dobrolubow. Bohaterowie Czechowa bardzo często podobni są do Obłomowa, należą do gatunku tzw. „niepotrzebnych ludzi". Uskarżający się na bezczynność, na zbędność własnej egzystencji, ludzie o chorej woli – uciekają w marzenia, bo szczęście zawsze jest „gdzie indziej".

Swoisty fatalizm dominujący w najważniejszych dramatach Czechowa ma związek ostatnią fazą trwającego w Rosji przez wiele lat sporu etycznego wokół idei „wolności wewnętrznej". Stwierdzenie Czaadajewa, że w carskiej Rosji wszystko zmierza do zniewolenia człowieka, stało się wyzwaniem dla rosyjskich intelektualistów XIX wieku. Dostojewski próbował odeprzeć to oskarżenie poprzez modyfikację teologicznego pojęcia wolności chrześcijańskiej, polegającej na podporządkowaniu woli człowieczej – Bogu. Rosyjska wolność – wewnętrzna – miała jego zdaniem polegać na pokornym podporządkowaniu się ludu swemu ojcu-carowi, na dobrowolnym wyrzeczeniu się prawa do wolnego wyboru.

Antoni Czechow

WIŚNIOWY SAD

Komedia w czterech aktach

(*Wiszniewyj sad*)

PRZEŁOŻYŁ CZESŁAW JASTRZĘBIEC-KOZŁOWSKI

Osoby: LUBOW RANIEWSKA (Grażyna Bułkowa), ANIA (Beata Zarembianka),
WARIA (Ewa Czernek-Batycka), LEONID GAJEW (Grzegorz Sikora),
JERMOŁAJ ŁOPACHIN (Kazimierz Czapla), PIOTR TROFIMOW (Kuba Abrahamowicz),
BORYS SIMEONOW-PISZCZYK (Aleksander Sokołowski), SZARLOTA (Jadwiga Grygierczyk),
SIEMION JEPICHODOW (Jerzy Dziedzic), DUNIASZA (Maria Wszół), FIRS (Cezariusz Chrapkiewicz),
JASZA (Włodzimierz Pohl), PRZECHODZIEŃ (Jarosław Karpuk),
ZAWIADOWCA STACJI (Aleksander Pestyk) . URZĘDNIK POCZTOWY (Paweł Podosek)

REŻYSERIA SIERGIEJ DANCZENKO

SCENOGRAFIA ANDRIEJ ALEKSANDROWICZ-DOCZEWSKIJ

CHOREOGRAFIA JERZY WALIGÓRA

Asystent reżysera Jadwiga Grygierczyk

Inspicjent Renata Sladeczek • Sufler Halina Bargiel

PREMIERA 31 MAJA 1996 ROKU W TEATRZE POLSKIM W BIELSKU-BIAŁEJ

„*Czechow* – relacjonował Ryszard Przybylski – *ukazał właściwe społeczne znaczenie tej przedziwnej „wolności wewnętrznej", która powstała w następstwie wulgarnego upolitycznienia wzniosłych idei chrześcijaństwa. (...) Dramaty Czechowa świadczą o tym, iż był on przekonany, że poprzestanie na „wolności wewnętrznej" może człowieka oduczyć umiejętności wyboru, manifestowania swej woli, podejmowania postanowień. Bohaterami jego dramatów są tedy ludzie, którzy nie potrafią wybrać, uciekają przed momentem decyzji. I ponieważ wybór jest aktem wstępnym wszelkiego działania, nie potrafią również działać. Myślą, a nie wybierają. Czynią, a nie działają. (...) Nikt z nich nie jest w stanie zrozumieć źródła tej powszechnej niemożności. Dlatego wszyscy traktują ją jak dzieło przeznaczenia, od którego nie ma odwołania.*" Ale tak rozumiane przeznaczenie jest smutnym kabotyństwem, które Czechow bezlitośnie portretuje.

Dlatego „Wiśniowy sad" został przez autora określony jako komedia, nie w sensie gatunku scenicznego, lecz dla podkreślenia, iż obok lirycznego nastroju smutku, żalu za czymś co nie powróci, istnieje w tej sztuce silny wątek satyryczny. I kiedy Stanisławski w prapremierowej inscenizacji MChAT-u ten drugi wątek zaniedbał, pisarz był niezadowolony. „*Mówił pan, że płakał na moich sztukach... I nie tylko Pan... A przecież nie po to je pisałem, to Aleksiejew [Stanisławski] zrobił je na łzawo. Chciałem czegoś innego... Chciałem tylko uczciwie powiedzieć ludziom: spójrzcie na siebie, popatrzcie, jak marnie, jak nudno żyjecie. (...) Czegóż tu płakać?*" – pisał Czechow do jednego ze znajomych.

Zaiste, kiedy po otarciu łez zastanowić się po co Raniewska jedzie do Paryża, łatwo zauważyć, że autor spoglądał na swych bohaterów ze współczuciem, owszem, ale doprawdy ironicznie.

I tu dotykamy tajemnicy uniwersalności dramaturgii Czechowa i jej ciągłej aktualności. Los bohaterów „Wiśniowego sadu", gdy go oddzielić od historycznych realiów, staje się wyrazistym modelem egzystencji ludzkiej. Osobiste doświadczenie każdego z nas składa się przecie także z żalu za przeszłością, lęku przed podjęciem odpowiedzialności za decyzje, samotności wśród monologujących bliźnich, ze strachu przed jutrem oraz tysięcy ucieczek, samookłamywań i rezygnacji. W każdym z nas skłonności do istnienia-po-prostu rywalizują z potrzebą aktywności i rozwoju...

I jakże często zwyciężają.

„Wesołość, w której pobrzmiewają nutki śmierci" – napisał o III akcie „Wiśniowego sadu" w liście do autora wielki reformator teatru, Wsiewołod Meyerhold. Dodajmy – śmierci na własne życzenie.

Antoni Czechow pokazywał świat, w którym rezygnacja zastąpiła nadzieję, nie po to, by głosić pochwałę czczej kontemplacji złudzeń. Nie był „czcicielem trumny", „poetą zmierzchu" czy apologetą niemożności i bezruchu.

Dlatego właśnie jest nam dzisiaj potrzebny. Spojrzyjmy na siebie. Szczerze.

J.L.

Teatr Polski Bielsko-Biała

ul. 1 Maja 1, tel. 284-51, 52
Rezerwacja biletów tel. 284-53
Kasa biletowa czynna w dni powszednie oprócz poniedziałków w godz. 12.00-18.00 oraz na godzinę przed każdym spektaklem. Tel. 284-51, 52

Dyrektor Naczelny i Artystyczny Marek Gaj
Zastępca Dyrektora Sabina Muras
Asystent dyrektora ..... Maria Schejbal
Organizacja widowni ..... Grażyna Cholewka
Beata Król

Zespół techniczny:
Kierownik techniczny ..... Andrzej Żeromski
Brygadier zespołu technicznego ..... Piotr Gierczak
Kierownik oświetlenia ..... Jerzy Kocoń
Akustyk ..... Mirosław Suprun
Garderobiane ..... Czesława Gluza
Grażyna Caputa
Olga Sadkowska
Rekwizytor ..... Andrzej Gilowski
Kierownik prac. perukarskiej i charakteryzacji ..... Ryszard Paluch
Prac. stolarska ..... Czesław Łaciak
Prac. malarsko-butaforska ..... Jerzy Golenia
Prac. ślusarska ..... Rudolf Bizoń
Prac.tapicerska ..... Roman Byrdy
Prac. krawiecka
damska ..... Małgorzata Sowińska
Anna Wajda
męska ..... Józef Wadowski
Zbigniew Kajzer

Program opracował i zredagował Janusz Legoń, kierownik literacki

W plakacie i programie wykorzystano fotografie autorstwa Jerzego Zaręby przedstawiające makiety scenografii do "Wiśniowego sadu"

Drukarnia **SCAL**
Tomice145, 34-100 Wadowice
tel./fax 033/73-71-59